

ISSN 1392–6195 (print)
ISSN 2029–2058 (online)
JURISPRUDENCIJA
JURISPRUDENCE
2009, 2(116), p. 79–92

INTERPRETACINIS ŽAISMAS, ARBA KAIP KURTI TEISĘ BE PARLAMENTO

Valentinas Mikelėnas

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra

Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva

Telefonas (+370 5) 2742 437

Elektroninis paštas Valentinas.Mikelenas@jbblegal.lt

Pateikta 2009 m. balandžio 28 d., parengta spausdinti 2009 m. birželio 10 d.

Anotacija. Straipsnis parengtas pranešimo, skaityto mokslinėje-praktinėje konferencijoje „Šiuolaikinės teisės aiškinimo problemos“, vykusioje 2009 m. kovo 12 d. Mykolo Romerio universitete, pagrindu. Jame analizuojama teismų vykdomos teisės aiškinimo ir teisės kūrimo funkcijų prigimtis, esmė bei raida. Siekiama bent trumpai paaiškinti teismų vykdomos teisės aiškinimo ir teisėkūros veiklos sąsajas, apibrėžti jų santykį, atriboti jas, atskleisti teismo diskrecijos ribų, teismo aktyvumo ir pasyvumo aiškinant ir kuriant teisę, interpretatoriaus neklystamumo problemas, turint tikslą paskatinti (aktualizuoti) diskusiją, ar yra teismo teisės kuriamosios funkcijos ribos. Kartu reiškiamas kritiškas požiūris į teisės aiškinimo taisyklių sureikšminimą, specialiai išskiriant teisės principų svarbą ir parodytant, kad patys teisės aiškinimo kanonai savaime dar neužtikrina racionalių teisės aiškinimo ir kūrimo procesų.

Reikšminiai žodžiai: teisės aiškinimas, teisės taikymas, teisės kūrimas, teismo teisėkūros funkcijos ribos, teisės aiškinimo taisyklės, teisės principai.

Quis custodiet ipsos custodes?

(Juvenalis)

*A judge is a law who marks his own
examination papers.*

(H. L. Mencken)

Įvadas

Ištisus šimtmečius valstybė ir jos valdžia buvo tapatinama su vienu asmeniu – valdovu. Šis nustatydavo taisykles, baudavo už jų pažeidimą, pats jas keisdavo ir aiškinau. Tačiau ilgainiui taisyklių nustatymas, jų vykdymas ir taikymas išsprūdo iš vieno asmens rankų. Šiuolaikinės valstybės valdžia sutelkta įstatymų leidžiamosios, vykdomos ir teisminės valdžios rankose, o tai tradiciškai vadinama valstybės valdžios padalijimo principu. Valstybės valdžios išskaidymas ir statutinės teisės aiškinimo ir taikymo funkcijos priskyrimas teismams buvo tarytum džino išleidimas iš butelio. Iš pradžių statutinę teisę taikė mechanškai, teismai, pasitelkę įvairias teisės aiškinimo doktrinas, ilgainiui patys ėmė kurti taisykles ir tapo įstatymų leidėjo konkurentu. Maža to – teismai ne tik patys pradėjo kurti teisę, bet ir ėmė kontroliuoti įstatymų leidėją (konstitucinę justiciją) ir vykdomąją valdžią (administracinę justiciją). Pripažinus, kad teismas aiškindamas ir taikydamas teisę kartu ją kuria, kyla daugybė klausimų, kaip antai, o kas sergsti patį teismą, kaip teisingumo sergėtoją?; kaip atriboti teisės aiškinimą nuo teisės kūrimo?; ar yra teismo teisės kuriamosios funkcijos ribos, o gal teismas yra absoliučiai nevaržomas?; jeigu teismas kuria teisę, tai gal ateityje teismai taps vieninteliu teisės kūrėju? ir t. t. Be abejo, ribotos apimties straipsnyje neįmanoma pateikti bent kiek išsamesnių atskymų į visus šiuos klausimus. To ir nesiekiamo turint visai kitą intenciją – paskatinti diskusiją apie šias Lietuvos politinei ir teiseinei realybei svarbias, tačiau kol kas nesulaukusias reikiamo dėmesio, temas.

1. Teismai ir kitos valdžios šakos

Teismų teisės kuriamoji funkcija kai kuriose valstybėse yra tokia akivaizdi ir agresyviai aktyvi, kad imama su nerimu kalbėti apie tai, jog teismai tapo pačia pavojingiausia valstybės valdžios šaka. Antai pastaraisiais metais Kanadoje vis labiau stiprėja Kanados aukščiausiojo teismo veiklos kritika, nes, kai kurių autorių nuomone, jo sprendimai nenuspėjami, o teisėjai yra arogantiški ir praktiškai tampa politikais¹. Vis aštresnės kritikos sulaukia ir JAV aukščiausiasis teismas, kuris didelę visuomenės dalį papiktino 2000

1 Robert Ivan Martin, R. I. *The Most Dangerous Branch: How the Supreme Court of Canada Has Undermined Our Law and Democracy*. Quebec: McGill-Queen's University Press, 2003; Rory Leisham, R. *Against Judicial Activism: the Decline of Freedom and Democracy in Canada*. Montreal: McGill-Queen's University Press, 2006.

m. uždraudęs perskaičiuoti rinkėjų balsus JAV prezidento rinkimų metu ir taip nulėmęs G. Bušo pergalę².

Kita vertus, teisės aiškinimo istorija (o jos pradžia siejama su rašytinių teisinių tekstų atsiradimu) patvirtina, kad įvairiais laikotarpiais vienais ar kitais būdais buvo bandoma užkirsti kelią teismams nevaržomai kurti teisę. Štai Anglijoje dar XVII a. buvo išplėtota parlamento viršenybės ir suverenumo doktrina. Teigta egzistuojant nenuginčijamą prezumpciją, kad parlamentas yra protingas ir paiso tarptautinės teisės principų. Kartu pabrėžta, kad teisę kurti turi parlamentas, o teismai turi tik ją taikyti, todėl įstatymų adaptavimas prie besikeičiančių aplinkybių esanti parlamento, o ne teismų funkcija³. XVIII a. Prūsijoje teismams buvo uždrausta sprendžiant ginčus remtis teisės mokslo darbais ir bet koku būdu komentuoti kodeksą. XIX a. pradžioje susiformavo ir Europos valstybėse paplito egzegetinė teisės aiškinimo doktrina, teigianti, kad statutinės teisės negalima aiškinti remiantis jokiais kitais aiškinimo šaltiniais, kaip tik pačiu įstatymo tekstu⁴. Šiuolaikinis įstatymų leidėjas bando riboti teimų galias priimdamas specialius įstatymus, reglamentuojančius teisės aiškinimą⁵. Tačiau įstatymų leidžiamosios valdžios, vykdomosios valdžios ir teismų aršios kovos teisės aiškinimo srityje pavyzdžių galima rasti ir šiandien: neseni įvykiai Ukrainoje, kai buvo nušalinti keli teisėjai, o vienas teismas apskritai likviduotas, Vengrijos parlamento ir konstitucinio teismo konfliktas dėl komunistinio režimo veikėjų atsakomybės, Čekijos aukščiausiojo teismo pirmininko atleidimas⁶.

2. Ar tikrai teismai kuria teisę?

Faktas, kad teismas, kartu su parlamentu ir vykdomąja valdžia, taip pat kuria teisę, nėra visuotinai pripažintas⁷. Beje, patys teisėjai dažniausiai teigia, jog jie tik taiko (kai kurie teisėjai pripažįsta, kad jie ne tik taiko, bet ir aiškina) teisę, tačiau joku būdu nekuria teisės. Netgi naujasis JAV aukščiausiojo teismo pirmininkas J. Robertsas savo nominacijos ceremonijoje teigė, kad teisėjai tėra arbitrai – jie nekuria taisyklių, o tik jas taiko. Prisiminkime Š. Monteskjė teiginį, kad teisėjas tėra burna, kartojanti įstatymo žodžius. Teisėjams tokia griežtai pozityvistinė pozicija paranki, nes tampa savotiškais

2 Dershowitz, A. M. *Supreme Injustice. How the High Court Hijacked Election 2000*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2001; Schwartz, H. (ed.). *The Rehnquist Court: Judicial Activism on the Right*. New York: Hill and Wang, 2002.

3 Nicol, D. *EC Membership and the Judicialization of British Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2001, p. 3-5.

4 Géný, F. *Méthode d'interprétation et sources en droit privé positif*. 2nd ed. Paris: L.G.D.J., 1954.

5 Žr., pvz., Didžiosios Britanijos 1978 m. įstatymas dėl statutinės teisės aiškinimo, Kanados 1985 m. įstatymas dėl statutinės teisės aiškinimo, Airijos 2005 m. įstatymas dėl statutinės teisės aiškinimo.

6 Burbank, S. B.; Friedman, B. (ed.) *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. Thousand Oaks-London-New Delhi/Delhi: Sage Publications, 2002, p. 265; Kühn, Z. The Authoritarian Legal Culture at Work: the Passivity of Parties and the Interpretational Statements of Supreme Courts. *Croatian Yearbook of European Law and Policy*. 2006, 2:19-26.

7 Bingham, T. *The Business of Judging. Selected Essays and Speeches*. Oxford: Oxford University Press, 2000, p. 25-26.

šarvais, apsaugančiais nuo kritikos ir asmeninės atsakomybės, ypač sudėtingose bylose. Tokiais atvejais kritikuojamas teisėjas gali paprasčiausiai pasiteisinti: „o kuo aš čia dėtas – aš tik pritaikiau įstatymą“. Juk iš tiesų ne taip jau retai Lietuvoje skamba indulgencija dažniausiai socialiai nepaaiškinamiems sprendimams tapusi frazė – *dura lex, sed lex*.

Be abejo, atsakymas į klausimą, ar teismai kuria teisę, labiausiai priklauso nuo atitinkamos valstybės teisinio, politinio, kultūrinio gyvenimo savitumo vienu ar kitu istoriniu laikotarpiu. Antai civilinės teisės tradicijos valstybėms ilgą laiką buvo būdinga tai, kad teisininkų mąstymas buvo grindžiamas dedukcija – abstrakčių taisyklių pritaikymu konkreitiems faktams. Kitaip tariant, bet kokios teisinės problemos sprendimas buvo grindžiamas paprasto silogizmo metodu: teisės norma + faktai = teismo sprendimas. Buvo manoma, kad rezultatas, t. y. teisinės problemos sprendimas, tokiais atvejais nereikalauja jokio papildomo pagrindimo. Tad tokioje sistemoje teismų argumentacija tampa formaliu dalyku, nes teismo sprendimas pateisinamas pačia pritaikyta teisės norma. Be to, ilgą laiką buvo manoma, kad statutinėje teisėje galima atrasti atsakymą į kiekvieną klausimą, o pati statutinė teisė neturi spragų⁸. Toks požiūris lemia vadinamąjį mechaniską teisės taikymą, kai teisėjo funkcija apsiriboja tik bylos faktams taikytinos teisės normos suradimu ar parinkimu ir tos normos pacitavimu. Ypač ryškiai toks požiūris į teismo ir teisėjo paskirtį tarpo tarybinėje sistemoje – net nedrįsta galvoti, kad teismas kuria teisę, o teismų praktika apskritai nebuvo pripažįstama teisės šaltiniu⁹. Požiūris į teisę kaip į mechaniską teisės taikytoją gana ilgai laikėsi Lietuvoje ir po 1990 m. Pavyzdžiui, 1998 m. rugsėjo 24 d. nutarime Lietuvos Konstitucinis Teismas nurodė, kad įstatymų spragų pašalinimas yra įstatymų leidėjo, o ne teismo prerogatyva¹⁰. Tiesa, ir šiandien Lietuvoje yra nemažai lygiai taip pat manančiųjų. Tačiau kartu išryškėjo ir nauja tendencija: nuo vieno kraštutinumo – pasyvumo mestasi prie kito – nevaržomos teismo diskrecijos ir aktyvumo aiškinant teisę, elementarių teisės aiškinimo taisyklių ignoravimo.

Teismų aktyvumas auga dėl daugelio priežasčių. Viena jų – teisės, kaip ekonominės ir socialinės politikos instrumento, svarbos didėjimas. Pavyzdžiui, nuolat atsiranda naujų sričių, kurios reikalauja teisinio reglamentavimo, – partnerystė, surogacija, dirbtinis apvaisinimas, „neteisingas gimimas ir gyvenimas“ ir t. t. XIX a. teisė vykdė daugiau „sarginio šuns“ funkciją, t. y. saugojo privačią nuosavybę, šalių autonomiją, viešąjį interesą, demokratiją apskritai, o XXI a. teisė yra naudojama kaip įvairių socialių programų ir uždavinių įgyvendinimo priemonė. F. A. von Hayekas rašė, kad „teisė tėra priemonė daugybei skirtingų tikslų. Teisė, po kalbos, yra bene universaliausias įrankis, padedantis tenkinti įvairiausius žmonių tikslus“¹¹. Dėl to keičiasi pačių teisės aktų ir teisės normų struktūra bei pobūdis. Pavyzdžiui, dažniausiai teisės aktas prasideda nuo tuo teisės aktu siekiamų tikslų apibūdinimo, jame numatoma daug normų – principų arba „atvirų“ nor-

8 Smith, J. M. The Europeanisation of National Legal Systems: Some Consequences for Legal Thinking in Civil Law Countries. In van Hoecke, M. (Ed.) *Epistemology and Methodology of Comparative Law*. Oxford: Hart Publishing, 2004, p. 230–231.

9 Bratus, S. N. *Sudiebnaja praktika v sovietsoj pravovoj sistemie*. Moskva: Juridičeskaja literatura, 1975.

10 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. rugsėjo 24 d. „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 476 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 85-2382.

11 Hayek, F. A. *Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė*. D. II. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 167.

mų, kartu paliekant pakankamai daug laisvės teismui ir t. t. Todėl teismai, taikydami tokį teisės aktą, pirmiausia privalo įvertinti jo tikslus ir atsižvelgti į juos, taigi teisės aiškinimo ir taikymo procese teismai negali izoliuotai vadovautis tik teisės normos žodine išraiška, bet turi atsižvelgti ir į jos tikslus, kaip ir į daugybę kitų teisės aiškinimo ir taikymo principų, o tai reiškia – daugybę kitų veiksnių, kuriais pasireiškia vienokie ar kitokie principai. Taip teismai tampa parlamento nustatytų politinių ir socialinių tikslų įgyvendinimo įrankiu. Antra vertus, sudėtingėjant visuomeniniams santykiams, o teisinio reglamentavimo galimybėms esant ribotoms, nes objektyviai neįmanoma numatyti ir sureguliuojant apimti absoliučiai visų galimų atvejų, teismai vis dažniau susiduria su teisės spragomis ir turi pasitelkti dar kitus argumentavimo šaltinius – bendruosius teisės principus, moralės normas. Taigi užpildydami spragas teismai vėlgi neišvengiamai tampa politinio proceso subjektais ir objektais. Šiuo atveju teismo aktyvumas yra politiškai orientuotas.

Tai, kad išaugo ir toliau auga teisės vaidmuo, kad vis sudėtingesnės tampa teisinės problemos, reikalauja ir adekvačiai pakitusio – platesnio, išsamesnio, išlaikančio vidinį ir išorinį nuoseklumą ir logiką – teisinio argumentavimo. Todėl didėja teismų aktyvumas ir teisės aiškinimo bei teisinio argumentavimo srityje. Pripažįstama, kad net civilinės teisės tradicijos šalyse įvyko akivaizdus perėjimas nuo paprasto silogizmo metodo prie sudėtingo teisinio argumentavimo metodo. Vakaruose šis procesas prasidėjo po Antrojo pasaulinio karo, kai buvo pripažinta, kad teismo užduotis nagrinėjant konkrečią bylą – įvairių interesų analizė, įvertinimas ir jų protingos pusiausvyros užtikrinimas. O tai įmanoma pasiekti tik įvertinus visus šalių pateiktus argumentus ir visus motyvus „už“ ir „prieš“. Taigi, siekdamas įrodyti, kad pasirinktas geriausias bylos išsprendimo variantas, teismas turi savo sprendime aptarti visus – tiek pasirinktąją poziciją palaikančius, patvirtinančius, tiek ją paneigiančius, atmetančius aspektus¹².

Reikia pripažinti, kad nėra paprasta rasti takoskyrą tarp teisės aiškinimo ir jos kūrimo. Be to, ne visi sutinka, kad tai – du skirtingi dalykai: yra teigiančių, kad teisės aiškinimas jau yra teisės kūrimas. Tačiau tie, kurie teisės aiškinimą ir kūrimą pripažįsta esant skirtybėmis, mano, kad jie atribotini pagal sąsajas su įstatymo tekstu. Jų nuomone, aiškinant teisę analizuojamas teisės normos tekstas, sisteminiai ryšiai, įstatymų leidėjo ketinimai ir kt. Tuo tarpu kuriant teisę, o teisės kūrimas yra politinis sprendimas, nėra remiamasi teisės normos tekstu, t. y. nėra daromos nuorodos į teisės normos tekstą. Kitaip tariant, nėra ryšio tarp sprendimo ir įstatymo teksto, o teismo sprendimas tokiu atveju grindžiamas moralės normomis, kitokiais socialiniais principais ir kitais ne teisiniais argumentais, t. y. įstatymų tekstas ignoruojamas, o domėn imami tik sprendimo politiniai rezultatai¹³.

3. Ar teisės aiškinimo taisyklės yra panacėja?

Pripažįstantieji teismo teisės kuriamąją funkciją paprastai drąsina, kad neverta baimintis teismų aktyvumo, nes teismo galimybės kurti teisę esą ribotos. Teigiama, kad

12 Dworkin, R. *Taking Rights Seriously*. 2nd ed., New York: Harvard University Press, 1986, p. 337, 340.

13 Feeley, M. M.; Rubin, E. *Judicial Policy-Making and the Modern State*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p. 338.

teismo galios aiškinant teisę kartu ją kurti nėra begalinės – jas riboja formalūs (proceso teisės normos, įstatymo tekstas, precedentai ir kt.) bei vertybiniai (visuotinai pripažįstamos vertybės, kaip antai laisvė, sąžiningumas, teisingumas ir t. t.) svertai¹⁴. Antra vertus, teigiama, kad teismas, aiškindamas teisę, negali veikti ir neveikia savavališkai, nes aiškinti teisę jis privalo laikydamasis teisės aiškinimo metodų (kanonų). Taip, iš tiesų teisės aiškinimo taisyklės egzistuoja – jas įtvirtina statutinė teisė (pvz., CK 1.9 str.), aptaria, analizuoja, plėtoja teisės doktrina. Interpretacinį procesą galima būtų lyginti su žaidimu, jame, kaip ir kiekviename žaidime, išskiriant taisykles. Tačiau taisyklių buvimas pats savaime negarantuoja, kad jų bus laikomasi.

Teisė kuriama ir fiksuojama kalbos ženklais. Taigi pirmiausia aiškinimo objektas yra tekstas. Štai kodėl aiškinimo metodų gausoje dominuoja lingvistinis teisės aiškinimo metodas. Pavyzdžiui, L. Vitgenšteinas teigė, kad kalba turi savo taisykles, kurias nustato gramatika¹⁵. Vadinasi, aiškinant teisę privalu laikytis lingvistinio aiškinimo taisyklių, kurios remiasi kalbos taisyklėmis. O kad kalbos taisyklės būtų teisingai pritaikytos, pirmiausiai reikia gerai jas išmanyti. Tačiau ar visi teisėjai tikrai gerai jas žino, ar iš viso įmanoma siekti tokio absoliuto? Be to, jau minėta, kalbos, kaip ir bet kurių kitų, taisyklių buvimas ir jų išmanymas automatiškai dar negarantuoja, kad jų bus laikomasi. Pavyzdžiui, viena tokių taisyklių teigia, kad tais atvejais, kai neaiški žodžio reikšmė, reikia pasitelkti bendrinės kalbos ar specializuotus žodynus, t. y. teismas turi vadovautis visuotinai pripažinta žodžio reikšme, o ne imtis savavališkai kurti naujadarus. Deja, teismų praktikoje to paisoma ne visada. Štai Lietuvos Konstitucinis Teismas 2002 m. gegužės 27 d. nutarime išaiškino, kad žodis „jurisdikcija“ reiškia turto perėjimą valstybės nuosavybėn¹⁶. Tačiau nei bendrinėje, nei teisinėje kalboje šis žodis tokios reikšmės neturi – atsivertę bet kokį žodyną rasime visiškai kitas šio žodžio reikšmes, nieko bendra neturinčias su nusavinimu (nacionalizavimu). Analogiškas pavyzdys gali būti ir Konstitucijos 12 straipsnio 2 dalyje esančių žodžių „atskiri atvejai“ aiškinimas, sukėlęs dar ir šiandien nerimstančias diskusijas. Vienas iš Konstitucinio Teismo nutarimo dvigubos pilietybės klausimu kritikų argumentų yra būtent lingvistinis – Konstitucinis Teismas ignoravo žodžio „atskiras“ reikšmę, kurią pateikia lietuvių kalbos žodynas¹⁷. Tiesa, kalbos taisyklių ignoravimas nėra kažkas nauja. Antai JAV žinomi net keli teismų sprendimai, kuriuose teismai yra pasakę, kad gramatika jų nesaisto¹⁸.

Jeigu kai kam įmanoma ignoruoti lingvistinį teisės aiškinimo metodą, kuris yra pakankamai aiškus ir apibrėžtas, tai juo labiau įmanoma ignoruoti kitus, ne tokius aiškus ir apibrėžtus teisės aiškinimo metodus. Antai atsakyti taikyti precedentinį teisės aiškinimo metodą galima paprasčiausiai be jokios detalizacijos nurodžius, kad anksčiau

14 Fredman, S. Allies or Subversives? The Judiciary and Democracy. *Israel Law Review*. 1998, 32(3): 410-411.

15 Vitgenšteinas, L. *Rinkiniai raštai*. Vilnius: Mintis, 1995, p. 122.

16 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gegužės 27 d. nutarimas „Dėl teisės aktų, kuriais buvo sprendžiami buvusios savanoriškosios draugijos armijai, aviacijai ir laivynui remti (dosaaf) valdyto turto klausimai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 53-2093.

17 Sakadolskis, R. *Abrakadabra teisinėje valstybėje* [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-08-08]. <<http://www.bernardinai.lt>>.

18 Žr., pvz., *Sparks v. West Point Manufacturing*. 145 So.2d 816, 817 (Alabama, 1962).

išnagrinėtos ar išnagrinėtų ir nagrinėjamosios bylų aplinkybės skiriasi, todėl precedentu dabar teismo nagrinėjamoje byloje negalima remtis (tokiu argumentu labai dažnai remiamasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyse). Teismui savavališkai aiškinti teisę dar labiau rankas atriša tokie abstrahuoti teisės aiškinimo kanonai, kaip įstatymo tikslas ir įstatymų leidėjo ketinimai. Šie metodai neretai leidžia teismui manipuliuoti įstatymo tekstu, atsisakyti lingvistinio aiškinimo metodo ir suteikti žodžiams tokią reikšmę, kokios galbūt įstatymų leidėjas niekada neturėjo omenyje. Vienas mokslininkas bandymus nustatyti teksto autoriaus (teisės aiškinimo atveju – įstatymų leidėjo) ketinimus yra pavadinęs haliucinacija¹⁹. Taigi teisės aiškinimo taisyklių buvimas pats savaime neužtikrina, kad nebus išaiškinta, jog juoda yra balta, arba atvirkščiai. Be abejo, sąmoningą ar nesąmoningą teismo padarytą teisės aiškinimo klaidą galima ištaisyti instancine tvarka. Tačiau ką daryti, kai tokią klaidą padaro teismas, kurio sprendimai galutiniai?

Dažniausiai bylos šalis, visuomenę domina galutinis teisės aiškinimo rezultatas – teismo sprendimas, o ne būdai ir metodai, kuriais tas rezultatas buvo pasiektas. Tačiau iš tiesų tiek teisininkams, tiek ir visai visuomenei ne mažiau svarbūs už rezultatą turėtų būti ir yra patys instrumentai (būdas, priemonės), kuriais jis pasiektas. Netinkamomis priemonėmis pasiektas rezultatas gali sukelti rimtų padarinių visai teisinei sistemai. Ne tas pats, ar garsus nusikaltėlis vėl bus nuteistas surinkus svarių įrodymų ir įrodžius, kad jis padarė naują nusikaltimą, ar sufabrikavus prieš jį bylą. Kaip ydingas teisės aiškinimas gali išbalansuoti teisės sistemą, puikiai iliustruoja 2006 m. rugpjūčio 19 d. Lietuvos Konstitucinio Teismo nutarimas²⁰, kuriuo buvo išaiškinta, kad teisė į neturtinės žalos atlyginimą yra paveldima. Toks aiškinimas ne tik ignoroja paveldėjimo teisę, bet ir paneigia prievolių klasifikaciją į *intuitu persone*. O juk tą patį socialiai teisingą teisinį efektą buvo galima pasiekti ir nenusižengiant civilistikai (prievolių ir paveldėjimo teisės pradžiamokslui), t. y. pateikiant kitokius, civilinei teisei neprieštaraujančius argumentus: išaiškinant, kad neteisėtai nuteisus asmenį neturtinę žalą patiria ne tik neteisėtai nuteistasis, bet ir jo artimieji – sutuoktinis, vaikai. Todėl ir jie turi teisę į jiems asmeniškai padarytos neturtinės žalos atlyginimą.

4. Teisės principų reikšmė interpretavime

Mažai kas drįstų neigti, kad šiuolaikinėje valstybės sąrangoje, grindžiamoje valdžios padalijimo ir pusiausvyros principais, teisėjas turi remtis teise. Kitaip tariant, teiginį, kad teisėją saisto teisė, priimame kaip aksiomą. Tačiau kas yra teisė? Ar tai – tik vadinamoji statutinė teisė (kodeksai, kiti įstatymai, vadinamieji poįstatyminiai teisės aktai), ar dar kažkas daugiau? Antra vertus, iš teismo reikalaujama vykdyti teisingumą (Konstitucijos 109 str. 1 d.), tačiau kaip šią teismo pareigą suprasti? Ar teisingumo vyk-

19 Robertson, D. *Judicial Discretion in the House of Lords*. Oxford: Clarendon Press, 1998, p. 1.

20 Lietuvos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtai kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 90-3529.

dymas yra tik statutinės teisės taikymas, ar kažkas daugiau, pavyzdžiui, principų, vertybių, kurios nėra adekvačiai išreikštos statutinėje teisėje, paieška ir ginčų sprendimas remiantis ne tik statutine teise, bet ir principais, vertybėmis?

Kūrybiškas teisės aiškinimas, kaip mechaniško teisės taikymo priešybė, reikalauja neapsiriboti vien taikomo įstatymo tekstu, bet taip pat remtis teisės principais, moralinėmis vertybėmis. Kartais net pati statutinė teisė įpareigoja teismą taikyti ir aiškinti teisę remiantis teisės principais, pavyzdžiui, CK 1.5 straipnis. Kartu teigiama, kad teisės principai yra svarbus teisėjo diskrecijos, jo savivalės ribojimo instrumentas. Tačiau ar teisės principams nėra teikiama per didelė reikšmė? Kaip jau buvo minėta, teisės aiškinimas prasideda nuo taikomos teisės normos teksto analizės. Žodžių, kuriais teisės norma išreikšta, reikšmę mes dažniausiai žinome, o jeigu ja abejojame, tikslinamės žodynuose. Galų gale žodžio reikšmė yra susitarimo reikalas. Išgirdę žodį „stalas“ arba „kėdė“, visi vienodai suvokiame, ką tas žodis identifikuoja. Tačiau ar tikrai visi vienodai suvokiame, ką reiškia tokios sąvokos kaip „teisinė valstybė“, „prigimtinė teisė“, „teisingumas“, „proporcingumas“ ir t. t.? Vienas interpretatorius šias sąvokas gali suprasti ir aiškinti vienaip, kitas – kitaip. Antai vieni gali teigti ir teigia, kad abortų uždraudimas prieštarauja teisinės valstybės principui, kiti gi priešingai – kad neprieštarauja. Deja, reikia pripažinti, kad daugelis principų yra „mistiniai“ dalykai, išreiškiantys daugiau siekiamybę, o ne realybę. Vadinas, kai teisė aiškinama remiantis principais, neretai operuojama fikcijomis, kurios suteikia interpretatoriui praktiškai neribotas galimybes. Teisės principai neatsakingo interpretatoriaus rankose gali lemti nenusėjamų rezultatų, kurių negalėjo prognozuoti joks protingas žmogus. Taigi teisės principai, jeigu jais bus operuojama neatsakingai, gali dar labiau padidinti teisės neaiškumą ir neapibrėžtumą. Jeigu jau teisėjas gali ignoruoti aiškia žodžio reikšmę, tai išplėsti ar susiaurinti kokio nors teisės principo turinį jam dar paprasčiau. Pavyzdžiui, buvęs Izraelio aukščiausiojo teismo pirmininkas A. Barakas, remdamasis nepaprastai abstrakčia „demokratijos“ sąvoka, teigia, kad teisėjai turi prigimtine teisę nepaisyti statutinės teisės ir turi būti absoliučiai nepriklausomi nuo kitų valdžios šakų. Tačiau tokia pozicija, R. Posnerio nuomone, veda į teismų despotizmą ir chaosą valstybėje²¹. Vadinas, teisės principai taip pat patys savaime neužtikrina, kad teismai nekurs teisės savavališkai.

5. Interpretatoriaus neklystamumo problema

Viduramžiais teigta, kad karalius visada teisus. Vieno ar kito žmogaus ar institucijos neklystamumas buvo ir yra propaguojamas ir šiais laikais. Kartais neklystamumo bacila užsikrečia ir teisės aiškintojai. Lietuvoje bene ryškiausiai ši problema atsiskleidė prasidėjus Konstitucinio Teismo nutarimų nevienareikšmiam vertinimui.

Teisėjo bandymas pateikti aiškinimo rezultatą kaip vienintelį teisingą pirmiausia paaiškinamas psichologinėmis priežastimis – niekas nenori būti kritikuojamas. Antra vertus, teisės aiškinimui būdingas monopoliškumas – kas yra teisė, deklaruoja teismai, o

21 Posner, R. Enlightened Despot. *The New Republic*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-04-23]. <www.tnr.com>.

jų sprendimai anksčiau ar vėliau tampa galutiniais ir neskundžiamais. Čia galima išvelgti tam tikrų paralelių su Šventojo Rašto aiškinimu – Bažnyčia taip pat pretenduoja į Šventojo Rašto aiškinimo monopoliją – kunigas, pateikęs vienos ar kitos Šventojo rašto dalies interpretaciją, apeliuoja į Dievo žodį ir nepripažįsta, kad tai tėra jo subjektyvus aiškinimas. Tačiau teismas yra valdžios institucija ir sprendžia žmonių problemas. Todėl žmonės turi teisę vertinti teismo pateikiamą teisės aiškinimą ir jį kritikuoti, jeigu su juo nesutinka. Juo labiau, kad labai dažnai visuomenės požiūris ir teismo pateiktas teisės aiškinimo rezultatas nesutampa. Pavyzdžiui, nurodoma, kad apie 1/3 JAV aukščiausiojo teismo sprendimų prieštarauja vyraujančiai visuomenės nuomonei²².

Aplinkybę, kad teismo pateiktas teisės aiškinimo rezultatas yra vienintelis teisingas, bandoma pagrįsti įvairiais argumentais. Pavyzdžiui, teigiama, kad teisėjai yra nepriklausomi, jų nesaisto politiniai išpareigojimai, todėl jie gali pateikti nešališką teisės aiškinimą. Tačiau bendriausia prasme teisėjų nepriklausomumas yra iliuzorinis ir tėra fikcija. Juk teisėjas nėra robotas, jis priima sprendimus realioje visuomenėje, o ne socialiniame vakuume. Todėl teisėją veikia visa jo aplinka. Kad teismui daroma įtaka, akivaizdžiai rodo sociologiniai tyrimai, atlikti JAV, kai paaiškėjo, jog prisiekusiesiems daro įtaką ne tik teisės normos ir įrodymai, bet ir daugybė kitų veiksnių: įvairių interesų grupių išreikšta pozicija, visuomenėje vyraujančios vertybinės nuostatos; teisės doktrina; lobizmas; visuomenės informavimo priemonės ir kt. Šiuo atveju iškalbingas ir atsistatydinusio Kauno apylinkės teismo teisėjo atvejis, kai spauda praktiškai išsprendė bylą už apeliacinės instancijos teismą²³. Taigi egzistuoja nenuginčijami įrodymai, kad teisės aiškinimo procese daug ką lemia subjektyvūs faktoriai – teisėjo asmeninė pozicija kaip bendrosios pasaulėjautos padarinys, interesai, jo išpažįstamos vertybės, erudicija, išsimokslinimas ir kt.

Įvairios įtakos (ir nebūtinai neigiamos) sukuria situaciją, kai teismas, priimdamas sprendimą, taiko lankstų, funkcinį teisės aiškinimą, kartais net taikomąją teisės normą išaiškindamas *contra legem*. Taigi įtaka (įtakos) daro poveikį teismo sprendimo pagrindimui (legitimacijai). Priklausomai nuo įtakos ar įtakų prigimties, pobūdžio, gausos, kitų savybių, be įprastinių argumentų, atsiranda naujų, papildomų. Nestebina, jog skandinavų teisinio realizo mokyklos atstovai klasikinę teisės šaltinių doktriną pakeitė šaltinių, darančių įtaką teismo sprendimams, doktrina. Tokiais veiksniais jie pripažįsta ne tik įstatymą, papročius, bet ir daiktų prigimtį, teisinę praktiką, a *travaux préparatoire*, užsienio teisę, administracinę praktiką, visų šių reiškinių vertinimą²⁴.

Tam, kad teismų pateikiamas teisės aiškinimas būtų priimtas visuomenės, teisėjai „turi nuolat jausti visuomenės kvėpavimą į nugarą“, nes jie, kaip ir kiekviena kita valdžios institucija, tarnauja žmonėms. Visada svarbu nepamiršti, kad teismai vykdo teisingumą, o teisingumo jausmas yra būdingas daugumai žmonių, todėl teisėjai privalo atsižvelgti į visuomenėje vyraujančius teisingumo sampratos kriterijus ir standartus. Kai teisėjai pripažįsta esant teisinga tai, kas daugumai visuomenės narių atrodo neteisinga,

22 Marshall, T. R. *Public Opinion and the Supreme Court*. Boston: Unwin Hyman, 1989, p. 192.

23 *Lietuvos rytas*. 2005 m. gruodžio 14 d.

24 Biernat, T. (ed.) *Stressing Legal Decisions*. IVR 21st World Congress, Lund, Sweden, 12-18 August, 2003. Cracow: Polpress Publisher, 2004, p. 11-16.

arba kai teismų sprendimai prieštarauja sveikam protui, atsiranda teismų ir visuomenės nepasitikėjimas ir priešprieša, kuri nėra naudinga nei visuomenei, nei teismams²⁵. Matyt, viena iš visuomenės nepasitikėjimo teismais Lietuvoje priežasčių ir yra kai kurių teisėjų demonstruojama teisingumo suvokimo erozija, su kuria visuomenė negali taikstyti.

Kad teismo, netgi tokio, kurio sprendimas galutinis ir neskundžiamas, pateiktasis teisės aiškinimas ne visada yra vienareikšmiškai neabejotinas, patvirtina ir atskirosios nuomonės institutas. 2008 m. įvedus atskirosios nuomonės institutą Konstituciniame Teisme žlugo šio Teismo neklystamumo aureolė²⁶. Lieka tik apgailestauti, kad atskirosios nuomonės institutas praktiškai neveikia kitų teismų, ypač tų, kurie formuoja vieno-
dą įstatymų aiškinimą ir taikymą, praktikoje.

Teismo pateiktas teisės aiškinimo variantas nėra ir negali būti vienintelis teisingas. Tą lemia pačios aplinkybės, dėl kurių kyla teisės aiškinimo reikalingumas, – žodžių daugiareikšmiškumas²⁷, skirtingų vertybių pusiausvyros paieškos būtinumas ir kt. Tam tikrą aiškinimo praktiką šiandien turime todėl, kad teisėjas X žodžiui suteikė būtent tokią, o ne kitokią visiškai įmanomą alternatyvią reikšmę arba prioritetą suteikė būtent tai ar toms, o ne kuriai kitai ar kitoms iš daugelio egzistuojančių ir derintinų vertybių. Bet visiškai tikėtina, kad ateityje teisėjas Y tam pačiam žodžiui suteiks kitokią reikšmę ar prioritetą išvelgs kitoje vertybėje ir rezultatas jau bus kitoks. Čia vertėtų prisiminti K. Popperio žodžius: „nors mes galime siekti tiesos ir nors mes galime net surasti tiesą, mes niekada negalime būti visiškai tikri, kad ją suradome. Visada esama galimybės klysti, nes mes esame klystančios būtybės“²⁸.

Išvados

Konstitucijos 109 straipsnio 3 dalis nustato, kad teisėjas klauso tik įstatymo, tačiau, kas yra įstatymas ir ką jis reiškia, pasako pats teisėjas. Taigi teisės aiškinimas yra savotiškas interpretacinis žaismas, užmaskuojantis teisės kūrimą. Nei Konstitucija, nei teisėjo priesaikos tekstas nedraudžia teisėjui kurti teisės, t. y. veiklos, kurią lemia pareiga taikyti teisę prieš tai išsiaiškinus jos prasmę. Kiek toli nueis teisėjas aiškindamas teisę, didžia dalimi priklauso nuo jo sąžinės, kvalifikacijos, kitų valdžios šakų ir visuomenės tolerancijos. Kaip bebūtų smerkiama teismų teisės kuriamoji funkcija, vargu ar daug kas norėtų, kad vėl būtų grįžtama prie mechaniško teisės taikymo modelio. Teisės aiškinimas iš esmės yra subjektyvus dalykas. Todėl esmė – teisės aiškinimo kokybė – sietina su klausimu, kas bus interpretatorius, t. y. kokiems žmonėms bus patikėta ši svarbi funkcija, o gal net misija. Tiek Lietuvos, tiek užsienio valstybių teismai išgyvena visuomenės pasitikėjimo krizę. Klaidinga būtų manyti, kad nepasitikėjimas teismais yra vien Lietuvos problema – nepasitikėjimas teismais plinta tiek Vakarų Europoje, tiek ir

25 *Law v. Common Sense. The Economist* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-01-15]. <http://www.economist.com/world/unitedstates/displayStory.cfm?STORY_ID=12932224>.

26 Girnius, K. Istorinė diena Konstitucijos teismui [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-03-05]. <<http://www.alfa.lt>>.

27 Endicott, T. *Vagueness in Law*. Oxford: Oxford university Press, 2000.

28 Popper, K. R. *Atviroji visuomenė ir jos priešai*. Vilnius: Pradai, 1998, p. 493–494.

JAV²⁹, kur tradiciškai teismai turėjo didelį autoritetą. Tai lemia ne tik pavienių teisėjų netinkamas elgesys, bet ir kai kurių atvirai išsakomos pažiūros, kurios gali lemti visuomenei nepriimtinių sprendimų priėmimą. Pavyzdžiui, ar didžioji visuomenės dalis pasitikės teisėju, kuris viešai teigia, kad neva Konstitucija leidžia kankinimus tardymo metu³⁰. Todėl, matyt, būtų pagrindo pritarti darantiems išvadą, kad iš dalies nepasitikėjimą teismais lemia jų perdėm didelis aktyvumas, nenuosekli praktika, interpretavimo taisyklių ignoravimas, bet kokiu atveju virstantys pseudoargumentacija.

Kartais teismai imasi iniciatyvos spręsti tokius klausimus, dėl kurių visuomenėje vyksta karštos diskusijos. Antai Olandijos aukščiausiasis teismas 1994 m. birželio 21 d. dienos sprendimu įteisino eutanaziją. Tokiais atvejais teismai neišvengiamai tampa politinio proceso dalimi. Antra vertus, teismo procesas nėra pritaikytas komplikuoatoms, sudėtingoms, politiškai jautrioms problemoms spręsti – galioja sprendimo priėmimo slaptumo principas, argumentai, kuriuos teisėjai išsako svarstydami sprendimo priėmimą, neskelbiami, ne kiekvienas suinteresuotas asmuo gali dalyvauti byloje, teisėjai neretai neturi reikiamos kvalifikacijos spręsti sudėtingas politinio, ekonominio, socialinio pobūdžio problemas ir t. t. Būtent įstatymų leidybos procesas, kur diskusijos vyksta viešai, interesų grupės gali išreikšti savo poziciją per jų interesams atstovaujančius parlamentarus, yra labiau pritaikytas politiškai jautrioms problemoms spręsti. Todėl iš esmės reikėtų keisti požiūrį į valdžių padalijimo principą, diegiant daugiau lankstumo vertinant valdžių atskirumą, jų subordinacinius ir kooperacinius saitus – būtina pradėti kalbėti ne apie jų nepriklausomumą viena nuo kitos, o apie jų dialogą ir bendradarbiavimą³¹.

Literatūra

- Bell, J. *Judiciaries within Europe. A Comparative Review*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Bingham, T. *The Business of Judging. Selected Essays and Speeches*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Bratus, S. N. *Sudiebnaja praktika v sovietskoj pravovoj sistiemie*. Maskva: Juridičeskaja literatūra, 1975.
- Choosing Judges. Wanted: Better Judgement, Fewer Crowd-Pleasers and Lickspittles [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-11-20]. <<http://www.economist.lt>>.
- Danny, N. *EC Membership and the Judicialization of British Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- Dershowitz, A.M. *Supreme Injustice. How the High Court Hijacked Election 2000*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2001.
- 29 Judges Behaving Badly. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-06-28]. <<http://www.economist.lt>>; Choosing Judges. Wanted: Better Judgment, Fewer Crowd-Pleasers and Lickspittles. In *The Economist*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-11-20]. <<http://www.economist.lt>>; Bell, J. *Judiciaries within Europe. A Comparative Review*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p. 102, 226.
- 30 JAV aukščiausiojo teismo teisėjas – už įtariamųjų terorizmu kankinimus [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-02-13]. <<http://www.delfi.lt>>.
- 31 Ronald, J.; Krotoszynski, Jr. Constitutional Flares: On Judges, Legislatures, and Dialogue. *Minnesota Law Review*. 1998, 83(1): 1–62.

- Dworkin, R. *Taking Rights Seriously*. 2nd ed. New York: Harvard University Press, 1986.
- Endicott, T. A. O. *Vagueness in Law*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Feely, M. M.; Rubin, E. *Judicial Policy-Making and the Modern State*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- Fredan, S. Allies or Subversives? The Judiciary and Democracy. *Israel Law Review*. 1998, 32(3): 410-411.
- Gény, F. *Méthode d'interprétation et sources en droit privé positif*. 2nd ed. Paris: L.G.D.J., 1954.
- Girmius, K. Istorinė diena Konstitucijos teismui [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-03-5]. <<http://www.alf.lt>>.
- Hayek, F. A. *Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė*. D. II. Vilnius: Eugrimas, 1998.
- JAV aukščiausiojo teismo teisėjas – už įtariamųjų terorizmu kankinimus [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-02-13] <<http://www.delfi.lt>>.
- Judges Behaving Badly. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-06-28] <<http://www.economist.lt>>.
- Burbank, S. B.; Friedman, B. (ed.) *Judicial Independence at the Crossroads. An Interdisciplinary Approach*. Thousand Oaks-London-New Delhi: Sage Publications, 2002.
- Krotoszynski, R. J. Jr. Constitutional Flares: on Judges, Legislatures, and Dialogue. *Minnesota Law Review*. 1998, 83(1): 1-62.
- Kühn, Z. The Authoritarian Legal Culture at Work: the Passivity of Parties and the Interpretational Statements of Supreme Courts. *Croatian Yearbook of European Law and Policy*. 2006, 2: 19-26.
- Law v. Common Sense*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-01-15]. <<http://www.economist.lt>>.
- Leisham, R. *Against Judicial Activism: The Decline of Freedom and Democracy in Canada*. Montreal: McGill-Queen's University Press, 2006.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. rugšėjo 24 d. „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 476 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 85-2382.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gegužės 27 d. nutarimas „Dėl teisės aktų, kuriais buvo sprendžiami buvusios savanoriškosios draugijos armijai, aviacijai ir laivynui remti (dosaaf) valdyto turto klausimai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 53-2093.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies ir 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 90-3529.
- Marshall, T. R. *Public Opinion and the Supreme Court*. Boston: Unwin Hyman, 1989.
- Martin, R. I. *The Most Dangerous Branch: How the Supreme Court of Canada Has Undermined Our Law and Democracy*. Quebec: McGill-Queen's University Press, 2003.
- Posner, R. Enlightened Despot. *The New Republic* [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-04-23]. <www.tnr.com>.
- Popper, K. R. *Atviroji visuomenė ir jos priešai*. Vilnius: Prada, 1998.
- Schwartz, H. (ed.) *The Rehnquist Court: Judicial Activism on the Right*. New York: Hill and Wang, 2002.
- Robertson, D. *Judicial Discretion in the House of Lords*. Oxford: Clarendon Press, 1998, p. 1.
- Sakadolskis, R. Abrakadabra teisinėje valstybėje. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-08-08] <<http://bernardinai.lt>>.
- Smith, J. M. The Europeanisation of National Legal Systems: Some Consequences for Legal Thinking in Civil Law Countries. In van Hoecke, M. (ed.) *Epistemology and Methodology of Comparative Law*. Oxford: Hart Publishing, 2004.
- Biernat, T. (ed.) *Stressing Legal Decisions*. IVR 21st World Congress, Lund, Sweden, 12-18 August, 2003. Cracow: Polpress Publisher, 2004.

INTERPRETATION GAME OR HOW TO MAKE LAW
WITHOUT PARLIAMENT

Valentinas Mikelėnas

Vilnius University, Lithuania

Summary. *The contemporary State power is concentrated in the hands of the legislative, executive and judicial powers, which is traditionally referred to as the principle of the division of State power. The separation of State power and the attribution of the function of the interpretation and application of statutory law to courts were like “letting the genie out of the bottle”. Having started with a mechanical application of the statutory law, the courts, armed with various doctrines on interpretation of law, have in the meantime started creating rules themselves and turned into rivals to the legislator. In addition to having started making the law, the courts have also begun exerting control over both the legislative (constitutional justice) and the executive (administrative justice) powers. The acknowledgement of the fact that by interpreting and applying the law, the court is simultaneously making it, gives rise to a host of questions, e.g.: if the court is the guardian of law, who is the guardian of the court? How to separate the interpretation of law from its creation? If the court acts as a lawmaker, then maybe in future, the court will turn into a sole lawmaker?, etc.*

The lawmaking function of courts in some countries is noticeable and aggressively active to such an extent that this starts causing serious concern about the courts having turned into the most dangerous branch of the State power.

The activeness of courts is determined by a number of reasons. One of them is the increasing importance of law as an instrument of economic and social policy.

The increased and still further increasing both the role of law and the complexity of legal problems demand the adequately modified – broader, deeper, containing the internal and external consistency and logics – legal argumentation. This, in its turn, facilitates the activeness of courts also in the area of interpretation of law and legal argumentation.

The process of interpretation could be compared to a game, where, like in any other game, certain rules are determined. However, the existence of particular rules does not necessarily mean that those rules will be obeyed. If somebody is permitted to ignore the linguistic method of interpretation of law, which is comparatively clear and defined, then it is even more possible for them to ignore other methods of interpretation of law which are less clear and defined.

It is, however, necessary to acknowledge that most of the principles of interpretation of law are “mystical” issues, which tend to express desirability rather than reality. Consequently, interpreting the law on the basis of principles entails manipulating with irrealities, which open practically unlimited possibilities before the interpreter. Principles of law in the hands of an unscrupulous interpreter may result in unpredictable outcomes, which could have never been foreseen by any intelligent person. Thus, the principles of law, if handled irresponsibly,

may create even greater vagueness and ambiguity in law.

The fact that interpretation of law offered even by such a court whose judgement is final and not subject to appeal is not always unequivocally certain is also confirmed by the institute of dissenting opinion.

Article 109, Part 3 of the Constitution states that judges obey only the law, though it is the judge himself who defines what law is and what it means. Thus, interpretation of law is a kind of interpretation game to mask lawmaking. How far the judge will go in interpreting law to a great extent depends on his conscience, qualification, and the tolerance of the other branches of power and the society.

Keywords: *interpretation of law, application of law, legislation, limits of court's legislative functions, rules on legal interpretation, principles of law.*

Valentinas Mikelėnas, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Civilinės teisės ir civilinio proceso katedros profesorius. Mokslinių tyrimų kryptys: arbitražo procesas, civilinis procesas, prievolių teisė, šeimos teisė.

Valentinas Mikelėnas, Vilnius University, Faculty of Law, Department of Civil Law and Procedure, professor. Research interests: arbitration procedure, civil procedure, obligations law, family law.